

Andrej Lutman

Dve zgodbi

Žanjeci noči

Veter je gonil strele po sodu neba. V votel mrak so se spuščale britve; v zatohel dah se je šopirila južna sapa. In naleti sunkov zraka. Kovine so se v tleh, pod prstjo, spotile v srage rud in siknile pod dlani žanjcev praproti. Zastali so jim srpi. Potrpežljivo so počenili v komaj zaznaven hlad podrastja. Potne roke jim je preveval šcemet opilkov in v vznurjenem ozračju vetra so se zbalili za svojo prihodnost: da jih vendar bliski ne spravijo k pokornosti.

Moramo se odpraviti proti mestu, so vedeli.

Poželi so bili že vso soparo tistega popoldneva. V bisagah, ki so jih bili pustili na začetku steze, so se cmarili prigrizki. Možem ni bilo do suhih ust po žvečenju; čutare so bili že izpraznili.

Redkemu mraku se kar ni in ni zahotelo preliti v mlado noč. Oblaki na nebu niso in niso hoteli obmirovati in se stočiti po posekah. Može bi že bili najraje odšli, a jih je neki občutek ugodja kar prisilil v ždenja. Tisti, ki so še držali srpe, so čutili težo ostre kovine, tako da niso vedeli, naj srpe spuste na zemljo ali naj se jih še trdneje oprimejo. Predajali so se tistemu stanju, ki se vzpostavi, ko se utrujenost meša z lenobnostjo, ko mirovanje telesa ne umiri duha, ko je lagodje le pretveza za umik v postanost.

Kupi že pred časom nažete praproti so vabili ogenj vase. Žanjec, ki je prvi počenil, ki se je bil prvi spustil razse v večeru podnebne žerjavi-

ce, je uprasnil plamenček in ga v loku vrgel proti kupu pred seboj. Možje, ki so napeto spremljali njegovo početje, so v tišini, ki nastane med dvema gromoma, zaslišali pok padca ugasle vžigalice. In spet blisk, nalet vetra, grom.

Žanjec, ki ni zanetil ognja, je namignil drugim, naj tudi oni začno iskati vzrok, ki bi jih spet spravil v gibanje, v početje, v odhod, v namen. Namig so mu vrnil s tihim režanjem, pokašljevanjem in z zmajevanjem – pa se jim je spet pridružil. Krošnje drevja so se razgibavale v šumenju: trosile klope podse. Z vetrom hiteči oblaki so na nebu napravili lino, da so se zvezde, zaslepljene od strel, le blede zaiskrile, ko so spet poniknile v temo. Tako se je nočilo.

V poteh, ki so jih žanjci imeli za svoje, se je zbirala temina cilja, odhoda. Pravzaprav bi že nekako našli sledi srpov, ki so napravili hojo skozi praprot znosno, a preobilni so bili spomini na vedno iste gibe rok, na stiske ročajev srpov, na vonj odprtih stebel rastlin. Niso si mogli očitati preprostosti, in sprijaznjenost z mislimi, da navsezadnje nočejo zapletati svojega tokratnega početja, jim ni dala poleta proti tokratnemu potrkavanju med seboj dotikajočih se vej. Vse poletje so se bili vsak večer po opravljenem delu tako zbrali v krogu, sestavljali so ga s telesi in sencami debel, ki so končevala poseke. V navado jim je prišel molk v mraku. Skorajda hote so podaljševali ta strmenja predse in odlagali odhod. Svečanost teh stanj je bila edina nagrada dne in spodbuda naslednjemu jutru.

V skopih pogovorih, ki so jih imeli med prigrizki, so trudoma nakazovali možnost, da se pač nekega večera le ne vrnejo, da kar ostanejo v gozdu in noči. Predstavljali so si, da se po žetju kar zleknejo v podrastje, se prekrijejo z nažeto praprotjo in morda za vedno obleže. In zora, ki bi prišla, bi bila neka druga zora, ki bi jim dala gotovost, da so se bili vrnili, ko nikoli niso nikamor odšli. Ne bi jim bilo več mar za ostrenje srpov, le na mrak bi še čakali. In vsi spomini na odhode bi postali spomini na prihode, kajti jutra ne bi več nosila spominov.

Hipoma so družno dvignili glave in poglede v vrh debla smreke, ki jo je klala strela. Zaprasketale so iglice in dim goreče smole jih je združil s temo. V zubljih lubja so se jim zaiskrile oči in vrnile svetlobo gostemu nebu.

Družno so se dvignili in zalomastili proti ognju, ki se je širil z vetrom po grebenu. Gozd je gorel. Žanjci so tekali po tlečih tleh in s presrečnimi vriski hvalili dar neba in krike plamenov. Kdor je v roki še stiskal srp, ga je dvignil in zažarel z njim. Njih radost je prehajala v speve pogorišč. Dišalo je po podplatih prepotenih nog. S pljuvanjem so zasmehovali dež, ki je rosil skozi dim tal in grozil z nalivom neba.

Grebli so po vročem pepelu, ga metali v pregret zrak in se nastavljali tlečim padajočim vejam. V osmojene obleke so se jele zarivati kaplje; sprva so le težko prenikale skozi zmagoslavje ognja, a mu kmalu bile večše nasprotnice s svojimi curki. Raztrgan oblak je visel nad razžarjenim hribom in se zlival podse.

Žanjci so obstali in se prepuščali pljuskom izpodnebne vode. Njihovi goreči pogledi so ugašali. Na vekah so se jim nabirale kapljice solz, ko so s strmenji drug v drugega poskušali predreti zadimljeno temo. Kar opuščali so svoje pobožne želje o ležanju v trpki in suhi praproti. Predimljeni in premočeni so se začeli zazirati proti lučem mesta.

Do njih so prihajali glasovi, ki jim še nikoli niso bili prisluhnili. Bili so glasovi tišine, ki jih je zganjala skupaj. Kar morali so se zblížati, si pretipati telesa osmojenih in zatohlih oblek. Niso se spoznali. V poletjih druženj so prisegali pri svojih srpih, da se poznajo po vonju, po ritmu ustnih sap. Njihove roke so zagreble po tujih telesih, uspevalo jim je pregristi vanje. Tuje in čudno osmojeno meso. Trpke in krhke pretople kosti. Zavel je blag in veder veter in jim zasul nosnice z rjo srpov. Izsušena usta so vabila seme praproti. Tako se je danilo.

Potnik

Na planini je zaplapolal plamen pravkar veselo razgorelega ognja. Sonce na mrčastem nebu je svetilo na zahod. Potnik je z vdihni srebal kapljice potu, ki so mu pripolzele do ust. Ko se je bil nadihal suhega zraka, je začel pogledovati sonce in ogenj. Ni se še bližal večer. Bil je zrel popoldan. Svojo pot na planino je bil začel včeraj popoldne. Na poti se je le enkat dodobra odpočil, se bolj nahranil, kot najedel.

Pogled je prenesel na okolico: toplo kamenje, skalovje, stena, previs.

In prve sence. Čeprav je bilo vse, kamor mu je segel pogled, golo (tudi na pogled golo), mu ni dajalo občutka pustosti. Sprva je pomislil, da je goreč les tisti, ki z mehča siceršnja ostrost skorajda peščenega zraka. Zavohal je dim. Ni zmozel presoditi, ali je gorel prav les iglavcev. S tem podatkom bi bil nemara že lahko začel razpredati mrežo možnosti o pojavu ognja na tem prostoru. Tako pa tako rekoč ni zvedel ničesar ne o prostoru ne o ognju iz njiju samih. Skozi prostor se je približal ognju. Skorajda se je že hotel pogreti, pa se je bolj spomnil, kot začutil, da mu je prevročje. Tudi zraven ni sedel. Napravil je še nekaj korakov naokoli, da se razgleda, ko razgleda pravzaprav ni bilo. Bil je v nekakšni kotlini, ki so jo sestavljale precej navpične, morda celo previsne stene. Ko se je spet postavil pred ogenj in se zastrmel vanj, je nagonsko podoživel slutnjo, ki ga je obšla nekje na poti, da bo na tej planini vendarle doživel nekaj posebnega. Sprva je to slutnjo jemal kot izrodek svoje osamljenosti, pozneje pa je nanjo pozabil.

Tokrat pa ga je obšla misel, ki je bila nekakšno spoznanje, da drugega navsezadnje tako ali tako nima. Le s slutnjami si je dajal opravka, tako da je vse njegovo dojemanje postajalo prepredeno z njimi; včasih je dojemal zgolj v slutnjah, tega pa ni dobro prenašal. Kaj hitro je zapadal v stanja, ko se mu je zavest razkosala in vsak njen kos se je širil v potovanje. Tako je prodiral v tkiva sveta, in skozi, zadaj. Tedaj ga je obdal strah, da se je spet sklical skupaj. In to sestavljanje ga je tako utrujalo, da ga je le še hoja poživiljala, da se je upiral strahu in se še in še dlje pošiljal. Na trenutke je pomišljal, da mu je od vseh njegovih početij in delovanj ostalo prav in zgolj ukvarjanje z zbiranjem moči za nova razkosavanja. In vedno znova pričakovanje strahu. In kdo navsezadnje v koga sega? se je spraševal. Tako malo tistega zunaj njega se ga je lastilo.

Včerajšnje jutro je bil prespal. V poznem dopoldnevu se je bil prijel za obraz in se stulil v solze. Pa kaj sploh še počet? A! je hripav šepetal. Z gnusom in sovraštvom je prebadal bivališče. Vročina, ki je noč ni bila zbezala iz sten, je krepko prispevala k že znanemu občutku brezupa, lenobe, naveličanosti. Navzlic vsemu se je sorazmerno hitro spravil pokonci, si hipoma skoval sklep, da gre spet na pot, se že kar predal zahtevi po hoji, ko je malce zgrožen pomislil, da je nemara zadnjič, *ko sem se prebudil na tem prostoru, pa ja ne bom že danes odšel, da se ne*

vrnem ... Spet se mu je začelo.

V trepetu ognja se je spomnil trganja stanju otopelosti in smiljenja samemu sebi. Popolnoma se je zavedal razkoraka med svojim telesom in vzmetjo, ki jo je poosebljal. Telo je kar ždelo in se prepuščalo ohlapju, z vzmetjo pa je silil ven, pa četudi brez telesa. In telo ga je vleklo nase. Hotel se je skrčiti, se potuhniti in napeti v samem središču s potom hrupnih sanj prepojenega mesa, da bruhne ven skozi režo med vdihom in izdihom. Kar vznesen je postajal v svoji preži, in zavedal se je, da ve, kam to vodi: v ponovno poleganje in tarnanje samemu sebi o samem sebi. Tako se je bil že sit. In razbremenjen smeri in lepljenj na okolico. Brez vabila sveta.

Vzšel je veter. Tudi tokrat ga je najprej zaslišal, ko je čez stene zavel v zev tihote kraja, potem pa je že puhnil vanj, vel in pihljaj. Imel je občutek, da hoče veter pomagati soncu, da bi že vendar pohitelo proti daljavi svojega večera – in zadaj.

Ogenj se je že presegel v toplo žarenje. Tudi tokrat je naznanjal pozen dan, mlad večer.

Potnik iz notranjega žepa vzame svileno mošnjo. Razveže jo (in prvi netopir tiste noči se je skozi zvok šivankinega ušesa spustil v dim mraka) in iz nje vzame okroglo voščeno ploščico, ki jo je bil popisal in pobarval doli, v tistem zaniknem prostoru, *ki ga bom ono jutro zapustil*. V ta predmet je bil spravil vso navlako stanj, katera je bil dodobra nametal naokoli in po stenah, ki jih že leta ni nihče prepleskal, tako: za res. Seveda, v časih ihte je risal po stenah, pa kaj več tako ali tako ni moglo biti. Le prostor stanovanja je še bolj razredčilo.

Tako je potnik v zrelo noč mrmral, potrkaval s klini in vrgel topel vosek v ogenj.

Zazdelo se mu je, da sliši bojler, ki se segreva, zazdelo se mu je, da razpozna vzoke petih ali šestih budilk, ki jih je vestno navijal. In vonj voska in parketa in dim sta puhnila vanj.

Tako, ne bo se več vrnil.

Ogenj je izžareval. Potnik si je namestil plašč, si sezul škornje, naredil par požirkov iz termovke, zadovoljno rignil, pa kar v trenutku zaspal.

In nekoč je nekdo pred njim dal ubiti konja, morda ga je celo sam, preden se je bil odpravil v bitko, da se morebiti v strahu ne vrne.